

**Володимир Галактіонович
Короленко (1853-1921).
Письменник, громадський діяч,
правозахисник**

Володимир Галактіонович Короленко – Почесний академік

Імператорської Академії наук, письменник, журналіст, публіцист, громадський діяч, який заслужив визнання своєю правозахисною діяльністю. За свої критичні погляди Короленко неодноразово піддавався репресіям з боку влади. Значна частина літературних творів письменника нав'язана враженнями про дитинство, проведене на Україні. Серед найвідоміших творів письменника повісті «Сліпий музикант» (1886), «Діти підземелля» (скорочена версія повісті «В поганому товаристві»; 1886), «Хапун (Іом-кіпур)» (1890) та «Без язика» (1895).

Народився у Житомирі, нині Україна (тоді Волинська губернія Російської імперії) у родині повітового судді. Батько письменника, Галактіон Панасович Короленко, вирізнявся в середовищі провінційного чиновництва різнобічністю культурних запитів та непідкупною чесністю, що робило його для навколишніх чудакуватою та навіть небезпечною людиною. Коли батько п'ятнадцятилітнього Володимира помер, він залишив сім'ю у скрутному фінансовому становищі, вдові судді довелось застосувати героїчні зусилля, щоб син мав можливість закінчити освіту.

На Житомирщині минули його дитячі та юнацькі роки. Разом із мудрістю народних пісень, казок свідомість хлопчика вбирала в себе і суворі враження довколишньої дійсності. Дитинство майбутнього письменника було багатобарвним. Володимира дуже приваблювали музика і мистецтво, історія, філософія та література.

Вчився Короленко в Житомирській гімназії, після переведення батька до Рівного – у Рівненській гімназії. Після її закінчення Короленко вступив до Санкт-Петербурзького технологічного інституту (1871), але через матеріальні нестатки мусив залишити навчання. Пішов працювати коректором та намагався знайти собі роботу у видавництві географічних карт. 1874 перейшов до Петровської хліборобської та лісової академії у Москві (нині Тімірязєвська академія). Його вчителем був видатний російський вчений Клемент Тімірязєв.

Не дослуживши кілька місяців до пенсії, помер батько Володимира Короленка. Мати і п'ятеро дітей залишились без будь-яких засобів до існування. Юнак працював коректором у друкарнях і репетитором у багатих сім'ях; якийсь час був чоботарем і чорноробом.

У 1876 році за участь в народних студентських гуртках був виключений з академії та висланий в Кронштадт під нагляд поліції. Після перебування у Кронштадті рік, Короленка звільнили від нагляду поліції і він у 1877 році, намагаючись продовжити освіту, вступив до Санкт-Петербурзького гірничого інституту. Однак і цей навчальний заклад йому закінчити не вдалося, оскільки навесні 1879 року, за підозрою у революційній діяльності, Короленка відрахували з університету та відправили у заслання в Глазов, Вятської губернії. У період з 1879 по 1881 рік, Короленко як політичний засланець, проживав у різних містах Росії, зокрема у Глазові, Вишніх Волочках, та Пермі.

Загалом, через свої політичні погляди, Короленко майже шість років провів у тюрмах та на засланні. Проте, тяжкі випробування долі не зламали дух цієї мужньої людини, не знищили волю до боротьби. З допитливістю етнографа й увагою художника вивчав Короленко побут і життя мешканців віддалених регіонів Російської Імперії, записував якутські пісні та легенди, наполегливо працював над художніми творами. Враження і спостереження тих років лягли в основу цілої низки оповідань і нарисів, які складають значну частину творчого доробку письменника.

Початок літературної діяльності Володимира Короленка датується 1879 роком, коли на сторінках петербурзького журналу «Слово» з'явилися «Епізоди з життя шукача». Наступні твори вийшли друком лише через шість років. Володимир Галактіоновичу було дозволено оселитися у Нижньому Новгороді. Співчуттям до знедолених і покривджених сповнені його роздуми. Пронизливий вітер свободи пробуджує соціальну свідомість героїв оповідань «Яшко», «Убивець», «Сон Макара», «Соколинець» та інших.

У 1886 р. вийшла перша книга Короленка – «Нариси та оповідання», яка дістала захоплений відгук Антона Чехова. Справжнім тріумфом став наступний твір – повість «Сліпий музикант» (1886). У ньому В.Короленко з великим знанням людської психології, по-філософськи підходить до розв'язання вічної проблеми відносин людини і суспільства. Простежуючи долю сліпонародженого хлопчика, він підводить читача до думки про те, що природним покликанням людини є не тільки боротьба за власне щастя. Повноту й гармонію життя можна відчутти лише усвідомивши себе кровною часточкою народу, подолавши почуття егоїзму. Відомі оповідання цього періоду: «Ліс шумить» (1886), «На затемненні» (1882–1892), «Річка виграє», «Ат-Даван» (1892), «Парадокс» (1894), «Марусина заїмка» (1899 – 2-га ред. 1903). У них читач зустрівся зі зрілим майстром, самобутнім художником, про талант якого вже заговорила вся Росія.

У 90-х роках ХІХ ст. письменник багато подорожує. Він відвідує Крим, Поволжя, Кавказ, Південний Урал. Закономірним наслідком мандрівок завжди ставали художні твори. Значне місце у творчості В.Короленка займає повість «Без язика» (1895), написана під враженням поїздки до Америки. У ній оповідається про гіркі поневіряння українського селянина Матвія Лозинського, який у пошуках кращої долі потрапляє на чужину, але не знаходить щастя і там...

Погляди Володимира Короленка можна вважати соціально-гуманістичними. Письменник негативно сприйняв жовтневий переворот 1917 року і відкрито засуджував методи, що їх використовували більшовики для «побудови соціалізму». Великий громадський резонанс мали клопотання Короленка на захист вітчизняних діячів культури. Позиція та настрої Володимира Галактіоновича того часу відбилися в мужніх і чесних «Листах до Луначарського» (1920, опубл. 1922 р.) та «Листах з Полтави» (1921). У них – гнівний протест проти «найбільшого озвіріння» нової доби й розстрілів

В. Короленко рішуче виступав проти будь-якого терору: як білого, так і червоного. «Ні, не вихваляти треба терор, а

застерігати від нього, звідки б він не виходив, – писав він 1919 року.– І благо тій стороні, яка першою зуміє відокремитись від кривавого туману й першою згадає, що мужність у відкритім бою може йти поряд із людяністю й великодушністю до переможеного... Історія нас розсудить...».

Тривалий час (1906–1921) письменник працював над автобіографічною книгою «Історія мого сучасника». Він задумав цей твір як широке художнє узагальнення всього, що пережив і здійснив. Книга лишилася незакінченою. Автор помер, працюючи над четвертим томом свого найбільшого твору.

Помер Короленко у голоді і злиднях, принципово відмовившись від призначеного радянською владою продовольчого забезпечення. Похований у Полтаві.

Сучасники назвали Короленка «совістю Росії». Ім'я Короленка надано Глазовському державному педагогічному інституту (Удмуртія), а також Полтавському національному педагогічному університету, Харківській державній науковій бібліотеці, Чернігівській обласній бібліотеці, школам у Нижньому Новгороді, Полтаві і Житомирі. 1928 року в Полтаві, а 1973 року в Житомирі відкрито музеї Короленка.

За те, що Короленко в роки Громадянської війни 1917–1922 років і терору військового комунізму виступав проти погромів, заступався як за євреїв, так і за людей інших національностей, репресованих радянською владою, йому присвоєно звання «Праведник України».

З 1990 року Національною спілкою письменників України присуджується премія його імені за найкращий твір російською мовою в Україні.